

บทที่ 6 ปัจจัยที่มีผลต่อเปราะบางสู่ความยากจน

6 ปัจจัยที่มีผลต่อความเปราะบางสู่ความยากจน

ในบทนี้เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเปราะบางสู่ความยากจนในสองส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์สมการทางเศรษฐมิติที่พิจารณาปัจจัยต่างๆที่คาดว่าจะมีผลต่อความเปราะบางสู่ความยากจนไปพร้อมๆกัน และในส่วนของสองเป็นการหาความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านสถานภาพของครัวเรือนและปัจจัยสำคัญอื่นๆจำแนกตามครัวเรือนที่เปราะบางและไม่เปราะบางสู่ความยากจน และอาศัยค่าสถิติค่าที และค่าไคแอสควร์ในการทดสอบความสัมพันธ์และความแตกต่างของปัจจัยดังกล่าว มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

6.1 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเปราะบางสู่ความยากจนของครัวเรือน

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเปราะบางสู่ความยากจนของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดนครพนม เป็นการพิจารณาว่าปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อความเปราะบางสู่ความยากจนหรือทำให้ครัวเรือนมีความน่าจะเป็นที่จะจนในอนาคต โดยวิเคราะห์ 2 แบบจำลอง สำหรับการวิเคราะห์จะพิจารณาโดยใช้ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน ได้แก่ ขนาดครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ปัจจัยด้านทรัพย์สินและหนี้สินของครัวเรือนพื้นที่ทางการเกษตรของครัวเรือน รายได้จากนอกภาคการเกษตรของครัวเรือน รายได้จากภาคการเกษตรของครัวเรือน เงินกู้ยืมเพื่อการเกษตรของครัวเรือน เงินที่ได้รับจากลูกหลานของครัวเรือน การเข้าถึงแหล่งเงินกู้ยืมของครัวเรือน และปัจจัยด้านความเสี่ยงและช็อก ได้แก่ ความเสี่ยงด้านสังคมของครัวเรือน ความเสี่ยงด้านการเกษตรของครัวเรือน เหมือนกันทั้ง 2 แบบจำลอง แต่จะพิจารณาแตกต่างกันในส่วนของปัจจัยเชิงนโยบายและแนวทางการลดความความเสี่ยงสู่ความยากจน ได้แก่ การได้รับเงินช่วยเหลือเพื่อความอยู่รอดหรือเงินสำรองเลี้ยงชีพ การได้รับเงินช่วยเหลือทางสังคม การได้รับบริจาคผ้าห่ม การได้รับเงินช่วยเหลือจากโครงการประกันรายได้ และปัจจัยกลไกการจัดการช็อกของครัวเรือนซึ่งเป็นปัจจัยที่พิจารณาอิทธิพลปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลไกการจัดการช็อกกับการเผชิญช็อกของครัวเรือน คือ ถ้าครัวเรือนเผชิญกับช็อกและมีกลไกการจัดการช็อกทำให้ครัวเรือนสามารถจัดช็อกให้หมดไปได้ และหากครัวเรือนเผชิญกับช็อกแต่ไม่มีกลไกการจัดการช็อกทำให้ครัวเรือนไม่สามารถจัดช็อกได้ (ตารางที่ 6.1)

สำหรับแบบจำลองที่ 1 เมื่อทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเปราะบางสู่ความยากจนของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม พบว่า ปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน ได้แก่ ขนาดครัวเรือน (HHSIZE) มีความสัมพันธ์กับความเปราะบางสู่ความยากจนเชิงลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 หมายความว่า เมื่อขนาดครัวเรือนเพิ่มขึ้น จะทำให้ความเปราะบางสู่

ความยากจนลดลง ส่วนอายุของหัวหน้าครัวเรือน (HEADAGE) มีความสัมพันธ์กับความเปราะบางสู่ความยากจนเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 หมายความว่า เมื่อหัวหน้าครัวเรือนมีอายุมากขึ้น จะทำให้ความเปราะบางสู่ความยากจนเพิ่มขึ้น สำหรับจำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (EDUHEAD) มีความสัมพันธ์กับความเปราะบางสู่ความยากจนเชิงลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 หมายความว่า หากหัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาในระดับสูงขึ้น จะทำให้ความเปราะบางสู่ความยากจนลดลง (ตารางที่ 6.1) สำหรับปัจจัยด้านทรัพย์สินและหนี้สินของครัวเรือน ได้แก่ พื้นที่ทางการเกษตรของครัวเรือน (AGRILAND) มีความสัมพันธ์กับความเปราะบางสู่ความยากจนเชิงลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 หมายความว่า หากครัวเรือนมีพื้นที่ทางเกษตรมากขึ้น จะทำให้ความเปราะบางสู่ความยากจนลดลง ส่วนรายได้จากนอกภาคการเกษตรของครัวเรือน (OFFFARMINC) มีความสัมพันธ์กับความเปราะบางสู่ความยากจนเชิงลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 หมายความว่า เมื่อครัวเรือนมีรายได้จากนอกภาคการเกษตรสูงขึ้น จะทำให้ความเปราะบางสู่ความยากจนลดลง ส่วนรายได้จากภาคการเกษตรของครัวเรือน (AGRIINC) เงินกู้ยืมเพื่อการเกษตรของครัวเรือน (AGRIBORROW) เงินกู้ยืมเพื่อการเกษตรของครัวเรือน (AGRIBORROW) และเงินที่ได้รับจากลูกหลานของครัวเรือน (REMITTANCE) มีความสัมพันธ์กับความเปราะบาง แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการเข้าถึงแหล่งเงินกู้ยืมของครัวเรือน (CREDITACCESS) มีความสัมพันธ์กับความเปราะบางสู่ความยากจนเชิงลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90 หมายความว่า การเข้าถึงแหล่งเงินกู้ยืมของครัวเรือนมากขึ้น จะทำให้ความเปราะบางสู่ความยากจนลดลง สำหรับปัจจัยด้านความเสี่ยงและซ็อก พบว่า ความเสี่ยงด้านสังคมของครัวเรือน (SOCIALRISK) และ ความเสี่ยงด้านการเกษตรของครัวเรือน (AGRIRISK) มีความสัมพันธ์กับความเปราะบางสู่ความยากจนในเชิงบวก กล่าวคือ เมื่อมีความเสี่ยงสูงจะมีผลทำให้เพิ่มความเปราะบางสู่ความยากจน แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 5.6) เมื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยทุกตัวในแบบจำลองที่ 1 โดยพิจารณา ค่า LR χ^2 ปรากฏว่า ปัจจัยทุกตัวสามารถอธิบายความเปราะบางสู่ความยากจนของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 เมื่อพิจารณาค่า Pseudo R2 ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.5263 หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงของความเปราะบางสู่ความยากจนของเกษตรกร สามารถอธิบายได้ โดย ขนาดครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน พื้นที่ทางการเกษตรของครัวเรือน รายได้จากนอกภาคการเกษตรของครัวเรือน และการเข้าถึงแหล่งเงินกู้ยืมของครัวเรือน ประมาณร้อยละ 52.63 ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 47.37 เนื่องมาจากปัจจัยอื่นๆ ที่ไม่ได้นำมาพิจารณาในสมการ (ตารางที่ 6.1)

สำหรับแบบจำลองที่ 2 ในส่วนของปัจจัยด้านลักษณะของครัวเรือน ได้แก่ ขนาดครัวเรือน (HHSIZE) อายุของหัวหน้าครัวเรือน (HEADAGE) จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (EDUHEAD) ปัจจัยด้านทรัพย์สินและหนี้สินของครัวเรือน ได้แก่ พื้นที่ทางการเกษตรของครัวเรือน (AGRILAND) รายได้จากนอกภาคการเกษตรของครัวเรือน (OFFFARMINC) รายได้จากภาคการเกษตรของครัวเรือน (AGRIINC) เงินกู้ยืมเพื่อการเกษตรของครัวเรือน (AGRIBORROW) เงินกู้ยืมเพื่อการเกษตรของครัวเรือน (AGRIBORROW) และเงินที่ได้รับจากลูกหลานของครัวเรือน (REMITTANCE) การเข้าถึงแหล่งเงินกู้ยืมของครัวเรือน (CREDITACCESS) และปัจจัยด้านความเสี่ยงและช็อก ได้แก่ ความเสี่ยงด้านสังคมของครัวเรือน (SOCIALRISK) และ ความเสี่ยงด้านการเกษตรของครัวเรือน (AGRIRISK) เมื่อทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเปราะบางสู่ความยากจนของครัวเรือน พบว่า ปัจจัยเหล่านี้มีความสัมพันธ์และทิศทางต่อความเปราะบางสู่ความยากจนเหมือนปัจจัยในแบบจำลองแรกทุกประการ แต่จะมีความแตกต่างกันในส่วนของปัจจัยเชิงนโยบายและแนวทางการแก้ปัญหาความเสี่ยงสู่ความยากจน ได้แก่ การได้รับเงินช่วยเหลือเพื่อความอยู่รอดหรือเงินสำรองเลี้ยงชีพ (PLCSURVIVOR) การได้รับเงินช่วยเหลือทางสังคม (PLCSOCIAL) การได้รับบริจาคผ้าห่ม (PLCBLANKET) การได้รับเงินช่วยเหลือจากโครงการประกันรายได้ (PLCINCOME) และปัจจัยกลไกการจัดการช็อกของครัวเรือน (SHOCK*COPING) ซึ่งพบว่า มีความสัมพันธ์กับความเปราะบางในเชิงลบ คือ เมื่อได้รับความช่วยเหลือเหล่านี้จะมีผลลดความเปราะบางสู่ความยากจน แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 6.1) เมื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยทุกตัวในแบบจำลองที่ 2 โดยพิจารณาค่า LR χ^2 ปรากฏว่า ปัจจัยทุกตัวสามารถอธิบายความเปราะบางสู่ความยากจนของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 เมื่อพิจารณาค่า Pseudo R² ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.5320 หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงของความเปราะบางสู่ความยากจนของเกษตรกรสามารถอธิบายได้โดย การเปลี่ยนแปลงของความเปราะบางสู่ความยากจนของเกษตรกร สามารถอธิบายได้โดย ขนาดครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน พื้นที่ทางการเกษตรของครัวเรือน รายได้จากนอกภาคการเกษตรของครัวเรือน และการเข้าถึงแหล่งเงินกู้ยืมของครัวเรือน ประมาณร้อยละ 53.20 ส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 46.80 เนื่องจากปัจจัยอื่นๆ ที่ไม่ได้นำมาพิจารณาในสมการ (ตารางที่ 6.1)

จากผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเปราะบางสู่ความยากจนข้างต้น ซึ่งให้เห็นว่า ครัวเรือนที่มีขนาดใหญ่จะช่วยลดความเปราะบางสู่ความยากจนได้ อาจเนื่องมาจากสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงานที่สามารถหารายได้สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายให้แก่ครัวเรือน เมื่อครัวเรือนมีขนาดใหญ่ขึ้นทำให้จำนวนแรงงานในครัวเรือนมากขึ้นกำลังความสามารถในการหา

รายได้ย่อมมากขึ้นเช่นกัน ส่วนอายุของหัวหน้าครัวเรือนมากขึ้นทำให้ครัวเรือนเปราะบางสู่ความยากจนมากขึ้น อาจเนื่องมาจากหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไปทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานน้อยลงหรืออาจจะไม่มีความสามารถในการทำงาน ทำให้รายได้ของครัวเรือนลดลง และอาจจะเพิ่มค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพให้แก่ครัวเรือนอีกด้วย ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาสูงจะช่วยลดความเปราะบางสู่ความยากจนเนื่องจากช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานส่งผลให้ความสามารถในการหารายได้เพิ่มขึ้น และอาจจะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้สมาชิกในครัวเรือนมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านทรัพย์สินและหนี้สิน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ครัวเรือนที่มีพื้นที่ทางการเกษตรจำนวนมากจะช่วยลดความเปราะบางสู่ความยากจนเนื่องจากครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมดังนั้นครัวเรือนที่มีพื้นที่ทางการเกษตรจำนวนมากจะช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้แก่ครัวเรือนอันส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ส่วนครัวเรือนที่มีรายได้จากนอกภาคการเกษตรสูงจะช่วยลดความเปราะบางสู่ความยากจนในทางตรงกันข้ามรายได้จากภาคการเกษตรอาจไม่สามารถลดความเปราะบางสู่ความยากจนของครัวเรือนได้มากเท่ากับรายได้นอกภาคการเกษตร อาจเนื่องจากรายได้จากภาคเกษตรน้อยกว่ารายได้จากนอกภาคเกษตรอย่างมากซึ่งไม่เพียงพอที่จะช่วยลดความเปราะบางสู่ความยากจนให้แก่ครัวเรือนได้อย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 6.1 ตัวแปรต่างๆในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเปราะบางสู่ความยากจนของ
ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างในจังหวัดนครพนม ปีเพาะปลูก 2549/50-2550/51 และ
2552/53

ตัวแปร	ค่าทางสถิติ	
	Model 1	Model 2
ค่าคงที่	4.1112 (5.34)***	4.1899 (5.14)***
ขนาดครัวเรือน (HHSIZE)	-0.5779 (-8.09)***	-0.5857 (-7.94)***
อายุของหัวหน้าครัวเรือน (HEADAGE)	0.0427 (3.86)***	0.0437 (3.89)***
จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (EDUHEAD)	-0.2865 (-6.23)***	-0.2865 (-6.22)***
พื้นที่ทางการเกษตรของครัวเรือน (AGRILAND)	-0.0122 (-2.04)**	-0.0121 (-2.00)**
รายได้จากนอกภาคการเกษตรของครัวเรือน (OFFFARMINC)	-0.0034 (-3.38)***	-0.0037 (-3.37)***
รายได้จากภาคการเกษตรของครัวเรือน (AGRIINC)	-0.0021 (-1.42) ^{ns}	-0.0021 (-1.39) ^{ns}
เงินกู้ยืมเพื่อการเกษตรของครัวเรือน (AGRIBORROW)	-0.0033 (-1.43) ^{ns}	-0.0034 (-1.46) ^{ns}
เงินที่ได้รับจากลูกหลานของครัวเรือน (REMITTANCE)	-0.0003 (-0.14) ^{ns}	-0.0001 (-0.06) ^{ns}
การเข้าถึงแหล่งเงินกู้ยืมของครัวเรือน (CREDITACCESS)	-0.6452 (-1.90)*	-0.6567 (-1.89)*
ความเสี่ยงด้านสังคมของครัวเรือน (SOCIALRISK)	0.3171 (1.45) ^{ns}	0.3002 (1.37) ^{ns}
ความเสี่ยงด้านการเกษตรของครัวเรือน (AGRIRISK)	0.0633 (0.17) ^{ns}	0.0509 (0.13) ^{ns}

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าทางสถิติ	
	Model 1	Model 2
ครัวเรือนได้รับเงินช่วยเหลือเพื่อความอยู่รอด/เงินสำรองเลี้ยงชีพ (PLCSURVIVOR)	-	-0.2195 (-0.55) ^{ns}
ครัวเรือนได้รับเงินช่วยเหลือทางสังคม (PLCSOCIAL)	-	-0.2369 (-0.60) ^{ns}
ครัวเรือนได้รับบริจาคผ้าห่ม (PLCBLANKET)	-	-0.0257 (-0.11) ^{ns}
ครัวเรือนได้รับเงินช่วยเหลือจากโครงการประกันรายได้ (PLCINCOME)	-	-0.0229 (-0.10) ^{ns}
กลไกการจัดการช็อกของครัวเรือน (SHOCK*COPING)	-	2.0216 (0.84) ^{ns}
Number of observation	379	379
LR chi2	209.69	211.96
Prob > chi2	0.0000	0.0000
Pseudo R2	0.5263	0.5320
Log likelihood	-94.3727	-93.2368

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บ หมายถึง ค่า t-statistic

ns = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

* = มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90

** = มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

*** = มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

ส่วนครัวเรือนที่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ยืมสูงจะช่วยลดความเปราะบางสู่ความยากจน เนื่องจากการกู้ยืมเงินของครัวเรือนอาจจะช่วยบรรเทาความเสียหายที่เกิดจากช็อกอันก่อให้เกิดความเปราะบางสู่ความยากจนของครัวเรือนได้ ส่วนเงินกู้ยืมเพื่อการเกษตรของครัวเรือนและเงินที่ได้รับจากลูกหลานของครัวเรือนในการศึกษาครั้งนี้มีผลลดความเปราะบางสู่ความยากจนของครัวเรือน แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ รวมทั้งความเสี่ยงด้านการเกษตรและสังคม มีผลเพิ่มความเปราะบางสู่ความยากจนซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานแม้ว่าจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สำหรับผลการศึกษาปัจจัยเชิงนโยบายและแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อลดความเสี่ยงสู่ความยากจน ได้แก่ การได้รับเงินช่วยเหลือเพื่อความอยู่รอดหรือเงินสำรองเลี้ยงชีพ การได้รับเงินช่วยเหลือทางสังคม การได้รับบริจาคผ้าห่ม การได้รับเงินช่วยเหลือจากโครงการประกันรายได้ของครัวเรือน มีผลในการลดความเปราะบางสู่ความยากจนได้แม้ว่าจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งเป็นปัญหาด้านข้อจำกัดของข้อมูล ดังนั้น โครงการช่วยเหลือเหล่านี้จะมีส่วนช่วยลดความเปราะบางสู่ความยากจนของครัวเรือนในอนาคตหากครัวเรือนได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยกลไกการจัดการช็อกของครัวเรือนมีผลต่อความเปราะบางสู่ความยากจนเช่นกัน แม้ว่าจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งเกิดเนื่องมาจากครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่มีกลไกการจัดการช็อกที่ชัดเจนและควรที่จะให้ความรู้แก่ครัวเรือนในการจัดการช็อกที่เกิดขึ้น รวมทั้งความรู้ในการจัดการความเสี่ยงจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ในส่วนถัดไป เป็นการจำแนกครัวเรือนตามผลการวิเคราะห์ความเปราะบางสู่ความยากจนของบทก่อนหน้า ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ครัวเรือนที่เปราะบางสู่ความยากจน และครัวเรือนที่ไม่เปราะบางสู่ความยากจน และพิจารณาเปรียบเทียบสองกลุ่มนี้ตามสถานภาพของครัวเรือน โดยอาศัยสถิติเชิงอนุมานในการทดสอบความสัมพันธ์และความแตกต่างของครัวเรือนสองกลุ่ม ดังนี้

6.2 ปัจจัยและคุณลักษณะของครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน

6.2.1 ปัจจัยด้านสถานภาพของครัวเรือน

ขนาดครัวเรือน

จากผลการวิเคราะห์ขนาดครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน โดยพิจารณาจำแนกตามกลุ่มอายุของสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนที่มีสมาชิกอยู่ในวัยเด็ก (0-14 ปี) และวัยผู้ใหญ่ (15-59 ปี) ของครัวเรือนไม่เปราะบาง มีค่าเฉลี่ย 1.80 และ 5.01 คน/ครัวเรือน ตามลำดับ ซึ่งมีค่าสูงกว่าในครัวเรือนเปราะบางซึ่งมีค่าเฉลี่ย 0.98 และ 3.51 คน/ครัวเรือน ตามลำดับ และค่าเฉลี่ยขนาดครัวเรือนระหว่างครัวเรือนเปราะบางและไม่เปราะบางของครัวเรือนที่มีสมาชิกในวัยผู้ใหญ่มีความแตกต่างกันมากที่สุด สำหรับครัวเรือนที่มีสมาชิกอยู่ในวัยชรา (60 ปีขึ้นไป) นั้นค่าเฉลี่ยของขนาดครัวเรือนระหว่างครัวเรือนเปราะบางและไม่เปราะบางมีค่าไม่แตกต่างกัน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.63 คน/ครัวเรือน และจากผลการวิเคราะห์ทางสถิติโดยอาศัยค่าสถิติ t พบว่า ค่าเฉลี่ยจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยเด็ก (0-14 ปี) และ วัยผู้ใหญ่ (15-59 ปี) จำแนกตามความเปราะบางมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนครัวเรือนที่มีสมาชิกอยู่ในวัยชรา (60 ปีขึ้นไป) จำแนกตามความเปราะบางนั้น ไม่มีความแตกต่างกัน (ตารางที่ 6.2) มีข้อสังเกตจากผลการศึกษาว่า หากครัวเรือนมีสมาชิกอยู่ในวัยผู้ใหญ่มาก จะส่งผล

ให้ครัวเรือนเป็นครัวเรือนที่ไม่เปราะบางสู่ความยากจนได้ เนื่องจากวัยผู้ใหญ่เป็นวัยที่มีกำลังและมีประสิทธิภาพในการทำงานมากกว่าวัยอื่นๆ สามารถเป็นแรงงานหลักที่ช่วยหารายได้ให้กับครัวเรือน อีกทั้งยังมีสุขภาพแข็งแรง เจ็บป่วยน้อยไม่ต้องเสียเงินค่ารักษาพยาบาลมากเท่ากับวัยชรา

ตารางที่ 6.2 ขนาดของครัวเรือนตัวอย่างจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	จำนวนสมาชิกเฉลี่ย		t-test
	เปราะบาง	ไม่เปราะบาง	
ขนาดครัวเรือน (คน/ครัวเรือน)			
วัยเด็ก (0-14 ปี)	0.98	1.80	4.983***
วัยผู้ใหญ่ (15-59 ปี)	3.51	5.01	6.461***
วัยชรา (60 ปีขึ้นไป)	0.63	0.63	0.016 ^{ns}
รวม	5.12	7.43	

ลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน

จากผลการวิเคราะห์ลักษณะหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนที่ไม่เปราะบาง คิดเป็นร้อยละ 78.31 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง คิดเป็นร้อยละ 66.22 ส่วนครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนที่เปราะบางสู่ความยากจน คิดเป็นร้อยละ 33.78 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนที่ไม่เปราะบาง ร้อยละ 21.69 โดยสาเหตุที่ทำให้ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง เป็นครัวเรือนเปราะบางจำนวนมาก เนื่องจากหัวหน้าครัวเรือนเหล่านั้นโดยส่วนใหญ่เป็นหญิงที่เป็นแม่ มีภาระหย่าร้าง หรือสามีเสียชีวิตไปทำให้ต้องดูแลครอบครัวเพียงลำพัง จึงทำให้มีแรงงานหลักลดลงและหารายได้ได้น้อยกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยอาศัยค่าไคสแควร์ ที่พบว่า เพศของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความเปราะบาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตารางที่ 6.3) และเมื่อพิจารณาถึงระดับอายุของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนอายุน้อยกว่า 40 ปี และอายุ 40-49 ปี ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 9.64 และ 31.33 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 5.74 และ 27.36 ตามลำดับ ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุ 50-59 ปี และ 60 ปีขึ้นไปนั้น ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 27.03 และ 39.86 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 25.30 และ 33.73 ตามลำดับ ซึ่งเห็นได้ว่า ครัวเรือนที่ไม่เปราะบางจะมีหัวหน้าครัวเรือนอายุไม่เกิน 49 ปี ซึ่งยังคงเป็น

วัยแรงงาน มีกำลัง ความรู้และประสบการณ์ที่ช่วยพัฒนาให้ครัวเรือนพ้นจากความเปราะบางได้ (ตารางที่ 6.3)

ตารางที่ 6.3 เพศและอายุของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัด นครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพศของหัวหน้าครัวเรือน (คน)				
ชาย	196	66.22	65	78.31
หญิง	100	33.78	18	21.69
รวม	296	100.00	83	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 4.424**				
อายุหัวหน้าครัวเรือน (คน)				
น้อยกว่า 40 ปี	17	5.74	8	9.64
อายุ 40-49 ปี	81	27.36	26	31.33
อายุ 50-59 ปี	80	27.03	21	25.30
อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป	118	39.86	28	33.73
รวม	296	100.00	83	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 2.556 ^{ns}				

ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

จากผลการวิเคราะห์ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัด นครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษา ระดับประถมศึกษา (ป.4) มีจำนวนมากที่สุด ซึ่งหัวหน้าครัวเรือนกลุ่มนี้ และกลุ่มที่จบการศึกษาต่ำกว่า ประถมต้น (ป.4) ส่วนใหญ่จะเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 10.47 และ 68.24 ตามลำดับ ส่วนที่ เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 2.41 และ 53.01 ตามลำดับ โดยเฉพาะในหัวหน้าครัวเรือน ที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ป.4) นั้น มีค่าความแตกต่างของค่าร้อยละระหว่างครัวเรือน เปราะบางและครัวเรือนไม่เปราะบางมากที่สุดอีกด้วย ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาประถม ปลาย (ป.6) ขึ้นไป จนถึงระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง โดยมีค่าร้อยละ รวม 44.58 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง มีค่าร้อยละรวม 21.28 ซึ่งหัวหน้าครัวเรือนที่จบ การศึกษาที่สูงขึ้น ในระดับมัธยมปลาย (ม.6) เป็นกลุ่มที่มีค่าร้อยละที่แตกต่างกันมากระหว่าง

ครัวเรือนเปราะบางและครัวเรือนไม่เปราะบาง (ตารางที่ 6.4) จะเห็นได้ว่า การได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นของหัวหน้าครัวเรือน มีส่วนช่วยให้ครัวเรือนพ้นจากความเปราะบาง เนื่องจากการศึกษาช่วยให้เกิดการพัฒนาทักษะ ความรู้ในการประกอบอาชีพที่ช่วยส่งเสริมให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เกษตรกรบริหารจัดการด้านรายได้รายจ่ายที่ดีขึ้น ช่วยลดภาวะการเป็นหนี้สินอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยอาศัยค่าไคสแควร์ ที่พบว่า ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความเปราะบาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 6.4 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน
จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือน (คน)				
ต่ำกว่าประถมต้น (ป.4)	31	10.47	2	2.41
จบประถมต้น (ป.4)	202	68.24	44	53.01
จบประถมปลาย (ป.6)	49	16.55	15	18.07
จบมัธยมต้น (ม.3)	10	3.38	7	8.43
จบมัธยมปลาย (ม.6)	4	1.35	9	10.84
จบอาชีวศึกษา/อนุปริญญา/จบปริญญา	0	0.00	6	7.23
รวม	296	100.00	83	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 49.364***				

อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือน

จากผลการวิเคราะห์อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือนที่มากที่สุดคือ ทำการเกษตร (ของตนเอง) ซึ่งโดยส่วนใหญ่ของอาชีพนี้เป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 66.22 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 62.65 รวมทั้งหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพแรงงานรับจ้างในและนอกภาคการเกษตร และอาชีพอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบางด้วยเช่นกัน โดยมีค่าร้อยละ 7.09 และ 19.26 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 4.82 และ 13.25 ตามลำดับ ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ลูกจ้างถาวรนอกภาคการเกษตร และรับราชการ ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 9.64 3.61 และ 6.02

ตามลำดับ ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 6.08 1.01 และ 0.34 ตามลำดับ (ตารางที่ 6.5) นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยอาศัยค่าไคสแควร์ พบว่า อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความเปราะบาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนในกลุ่มหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ที่โดยส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนที่เปราะบางมากกว่าอาชีพนอกภาคเกษตร เนื่องจากอาชีพในภาคเกษตรนั้น การผลิตต้องพึ่งพิงสภาพดิน ฟ้า อากาศ มีความเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ จึงทำให้มีรายได้ที่ไม่แน่นอน รวมถึงราคาสินค้าเกษตรนั้นมีความผันผวนและราคาต่ำกว่าภาคการผลิตอื่นๆ แต่หัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรเช่น ลูกจ้างถาวรนอกภาคการเกษตร รับราชการ เป็นต้น เป็นอาชีพที่มั่นคง มีรายได้ที่แน่นอนกว่า จึงอาจทำให้ครัวเรือนเหล่านี้พ้นจากความเปราะบางเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 6.5 อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือน (ครัวเรือน)				
ทำการเกษตร (ของตนเอง)	196	66.22	52	62.65
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	18	6.08	8	9.64
แรงงานรับจ้างในและนอกภาคการเกษตร	21	7.09	4	4.82
ลูกจ้างถาวรนอกภาคการเกษตร	3	1.01	3	3.61
รับราชการ	1	0.34	5	6.02
อื่นๆ	57	19.26	11	13.25
รวม	296	100.00	83	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 19.142***				

หมายเหตุ: อื่นๆ ได้แก่ ว่างงาน ทำงานเล็กๆ น้อยๆ/งานเบาๆ ไม่สามารถทำงานได้

6.2.2 ปัจจัยด้านการเกษตร

ขนาดพื้นที่ถือครอง

จากผลการวิเคราะห์ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการทำการเกษตร โดยพื้นที่ที่มีการทำการเกษตรในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 21.06 ไร่/ครัวเรือน ซึ่งมีค่าสูงกว่า

ครัวเรือนเปราะบางที่มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 13.51 ไร่/ครัวเรือน สำหรับขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนที่ไม่ทำการเกษตรในครัวเรือนไม่เปราะบางนั้น มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าครัวเรือนเปราะบางด้วยเช่นกัน โดยมีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 3.93 ไร่/ครัวเรือน และในครัวเรือนเปราะบาง มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 1.84 ไร่/ครัวเรือน แต่ทั้งนี้ขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ยระหว่างครัวเรือนเปราะบางและไม่เปราะบางของครัวเรือนที่ไม่ทำการเกษตรแตกต่างกันน้อยกว่าครัวเรือนที่ใช้พื้นที่ทำการเกษตร จึงเห็นได้ว่า การใช้พื้นที่เพื่อทำการเกษตรจะช่วยให้ครัวเรือนพ้นจากความเปราะบางมากกว่าการนำพื้นที่ไปประกอบกิจกรรมอื่นๆ หรือปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า เนื่องจากการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์เพิ่มมากขึ้น เป็นแหล่งรายได้และเป็นอาชีพหลักให้กับครัวเรือน และเป็นอาชีพเหมาะสมกับภูมิประเทศ อีกทั้งการมีขนาดพื้นที่ถือครองมากยังช่วยให้ครัวเรือนพ้นจากความเปราะบางด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ทางสถิติโดยอาศัยค่าสถิติ t ที่พบว่า ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย และพื้นที่ทั้งหมดเฉลี่ยจำแนกตามความเปราะบางมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการมีขนาดพื้นที่ถือครองมากจะช่วยให้ครัวเรือนเป็นครัวเรือนไม่เปราะบางด้วยเช่นกัน (ตารางที่ 6.6)

ตารางที่ 6.6 ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง	ไม่เปราะบาง	t-test
ค่าเฉลี่ยขนาดพื้นที่ถือครอง (ไร่/ครัวเรือน)			
พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย	13.51	21.06	3.785**
พื้นที่ที่ไม่ทำการเกษตรเฉลี่ย	1.84	3.93	2.385**
พื้นที่ทั้งหมดเฉลี่ย	15.35	24.99	4.301**

สถานภาพการถือครองพื้นที่ทางการเกษตร

จากผลการวิเคราะห์สถานภาพการถือครองพื้นที่ทางการเกษตรของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนที่มีพื้นที่ทางการเกษตรเป็นที่ดินของตนเองมีจำนวนมากที่สุด โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 16.03 ไร่/ครัวเรือน ซึ่งมีค่าสูงกว่าครัวเรือนเปราะบางที่มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 10.54 ไร่/ครัวเรือน และมีขนาดพื้นที่เฉลี่ยระหว่างครัวเรือนเปราะบางและไม่เปราะบางแตกต่างกันมากที่สุดอีกด้วย นอกจากนี้ครัวเรือนที่มีพื้นที่ทางการเกษตรเป็นที่ดินติดจำนอง ที่ดินขายฝากผู้อื่น และที่ดินเช่า ยังมีขนาดพื้นที่เฉลี่ยในครัวเรือนไม่เปราะบางสูงกว่าครัวเรือนเปราะบางเช่นกัน โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 2.26 0.61 และ 1.33 ไร่/ครัวเรือน ตามลำดับ และในครัวเรือนเปราะบาง มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 0.99 0.19 และ 1.02 ไร่/ครัวเรือน ตามลำดับ ส่วนในครัวเรือนที่มีพื้นที่

ทางการเกษตรเป็นที่ดินรับจ้างเอง เป็นครัวเรือนไม่เปราะบางทั้งหมด มีขนาดพื้นที่เฉลี่ยเท่ากับ 0.08 ไร่/ครัวเรือน แต่สำหรับครัวเรือนที่มีพื้นที่ทางการเกษตรเป็นที่ดินของญาติ ในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 0.74 ไร่/ครัวเรือน ซึ่งมีค่าน้อยกว่าในครัวเรือนเปราะบางที่มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 0.77 ไร่/ครัวเรือน (ตารางที่ 6.7) จะเห็นได้ว่า ครัวเรือนที่มีพื้นที่ทางการเกษตรเป็นที่ดินของตนเองนั้น จะช่วยให้ครัวเรือนพ้นจากความเปราะบางมากที่สุด เนื่องจากไม่ต้องเสียเงินค่าเช่าที่ดิน หรือเสียดอกเบี้ยจากการนำที่ดินไปจ้างเอง รวมทั้งสามารถบริหารจัดการพื้นที่ในการทำ การเกษตรได้อย่างเต็มที่เพราะเป็นที่ดินของตนเอง ทำให้สามารถสร้างผลผลิตและรายได้ได้สูงกว่า ครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ทางสถิติโดยอาศัยค่าสถิติ t ที่พบว่า ครัวเรือนที่มีพื้นที่ทางการเกษตรเป็นที่ดินของตนเองจำแนกตามความเปราะบางมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 6.7 สถานภาพการถือครองพื้นที่ทางการเกษตรของครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	พื้นที่การเกษตรเฉลี่ย		t-test
	เปราะบาง	ไม่เปราะบาง	
สภาพการถือครองพื้นที่ทางการเกษตร (ไร่/ครัวเรือน)			
ที่ดินของตนเอง	10.54	16.03	2.688***
ที่ดินติดจ้างเอง	0.99	2.26	1.721*
ที่ดินขายฝากผู้อื่น	0.19	0.61	1.106 ^{ns}
ที่ดินเช่า	1.02	1.33	0.526 ^{ns}
ที่ดินรับจ้างเอง	0.00	0.08	1.000 ^{ns}
ที่ดินของญาติ	0.77	0.74	0.329 ^{ns}
พื้นที่การเกษตรเฉลี่ย	13.51	21.06	

การชลประทาน

จากผลการวิเคราะห์ขนาดพื้นที่การเกษตรที่ใช้น้ำชลประทานของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า พื้นที่การเกษตรของครัวเรือนไม่ได้ใช้น้ำชลประทาน แต่มีการใช้น้ำฝนเป็นส่วนใหญ่ โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีขนาดพื้นที่เฉลี่ยถึง 17.69 ไร่/ครัวเรือน ซึ่งมีค่าสูงกว่าครัวเรือนเปราะบาง ที่มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 11.47 ไร่/ครัวเรือน สำหรับพื้นที่การเกษตรของครัวเรือนที่ใช้น้ำชลประทาน โดยส่วนใหญ่เป็นครัวเรือน

ไม่เปราะบาง มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 3.37 ไร่/ครัวเรือน และเป็นครัวเรือนเปราะบาง มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 2.04 ไร่/ครัวเรือน (ตารางที่ 6.8)

จากผลการวิเคราะห์การเข้าถึงแหล่งน้ำชลประทานของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้น้ำชลประทาน แต่ใช้น้ำฝนในการทำการเกษตร โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีค่าร้อยละ 80.72 ซึ่งมีค่าสูงกว่าในครัวเรือนเปราะบาง ที่มีค่าร้อยละ 80.41 เพียงเล็กน้อย สำหรับครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งน้ำชลประทาน โดยส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 19.59 และเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 19.28 ซึ่งมีค่าแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย

ตารางที่ 6.8 ขนาดพื้นที่การเกษตรที่ใช้น้ำชลประทานของครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง		t-test
พื้นที่ชลประทานทางการเกษตร (ไร่/ครัวเรือน)					
พื้นที่ที่ใช้น้ำชลประทานเฉลี่ย	2.04		3.37		1.241 ^{ns}
พื้นที่ที่ไม่ใช้น้ำชลประทานเฉลี่ย	11.47		17.69		3.255*
พื้นที่การเกษตรเฉลี่ย	13.51		21.06		3.785*
ครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งน้ำชลประทาน (ครัวเรือน)	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งน้ำชลประทาน	58	19.59	16	19.28	
ครัวเรือนที่ไม่เข้าถึงแหล่งน้ำชลประทาน	238	80.41	67	80.72	
ครัวเรือนทั้งหมด	296	100.00	83	100.00	
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 0.004 ^{ns}					

การเพาะปลูก

จากผลการวิเคราะห์การเพาะปลูกทางการเกษตรของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ใช้พื้นที่ในการปลูกข้าวมากที่สุด โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 18.15 ไร่/ครัวเรือน ซึ่งมีค่าสูงกว่าในครัวเรือนเปราะบางที่มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 11.58 ไร่/ครัวเรือน และมีขนาดพื้นที่เฉลี่ยระหว่างครัวเรือนเปราะบางและไม่เปราะบางแตกต่างกันมากที่สุดอีกด้วย นอกจากนี้ครัวเรือนที่ปลูกพืชไร่ ไม้ยืนต้น และปลูกหญ้า ยังมีขนาดพื้นที่เฉลี่ยในครัวเรือนไม่เปราะบางสูงกว่าครัวเรือนเปราะบางด้วยเช่นกัน โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 0.45 2.42 และ 0.02 ไร่/ครัวเรือน ตามลำดับ และในครัวเรือนเปราะบาง มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 0.27 1.45 และ 0.01 ไร่/ครัวเรือน ตามลำดับ แต่สำหรับ

ครัวเรือนที่ปลูกผักและผลไม้ซึ่งพบเพียงเล็กน้อยนั้น ในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 0.01 และ 0.003 ไร่/ครัวเรือน ตามลำดับ ซึ่งมีค่าน้อยกว่าครัวเรือนเปราะบางที่มีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 0.14 และ 0.07 ไร่/ครัวเรือน ตามลำดับ ข้าว และพืชไร่นั้นนับได้ว่าเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของไทย ถึงแม้ว่าพืชเหล่านี้จะมีราคาตกต่ำในบางช่วงเวลา แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงเป็นพืชที่จำเป็นและมีความสำคัญของประเทศ จึงทำให้เกษตรกรยังสามารถผลิตพืชเหล่านี้ได้ในทุกปี และมีรายได้อย่างต่อเนื่องเสมอ อีกทั้งข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทย เกษตรกรที่ปลูกข้าวสามารถนำผลผลิตข้าวมาบริโภคในครัวเรือนได้เอง ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการซื้อข้าวจากท้องตลาดเพื่อมาบริโภคอีกด้วย ดังนั้นเกษตรกรที่ปลูกพืชเหล่านี้จึงเป็นครัวเรือนที่พ้นจากความเปราะบาง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ทางสถิติโดยอาศัยค่าสถิติ t ที่พบว่า สัดส่วนพื้นที่ปลูกข้าวจำแนกตามความเปราะบางที่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (ตารางที่ 6.9)

ตารางที่ 6.9 พื้นที่เพาะปลูกพืชจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	พื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ย		t-test
	เปราะบาง	ไม่เปราะบาง	
พื้นที่ปลูกพืช (ไร่/ครัวเรือน)			
พื้นที่ปลูกข้าว	11.58	18.15	4.031***
พื้นที่ปลูกพืชไร่	0.27	0.45	0.983 ^{ns}
พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น	1.45	2.42	1.036 ^{ns}
พื้นที่ปลูกผัก	0.14	0.01	-2.543**
พื้นที่ปลูกผลไม้	0.07	0.003	-1.907*
พื้นที่ปลูกหญ้า	0.01	0.02	0.780 ^{ns}
พื้นที่การเกษตรเฉลี่ย	13.51	21.06	

การเลี้ยงสัตว์

จากผลการวิเคราะห์การเลี้ยงสัตว์ของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่มีการเลี้ยงสัตว์ โดยเป็นครัวเรือนไม่เปราะบางถึงร้อยละ 89.16 และเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 79.73 ส่วนครัวเรือนเกษตรที่ไม่เลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 20.27 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 10.84 และจากผลการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยอาศัยค่าไคสแควร์ พบว่า สัดส่วนครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมดที่เลี้ยงสัตว์มีความสัมพันธ์กับความเปราะบาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ 0.05 (ตารางที่ 6.10) จะเห็นได้ว่า ในครัวเรือนที่เลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นครัวเรือนที่พ้นจากความเปราะบางเป็นจำนวนมาก เนื่องจากครัวเรือนสามารถได้ผลผลิตจากสัตว์หลากหลาย นอกจากขายเป็นรายได้ให้ครัวเรือนแล้ว ยังสามารถนำผลผลิตจากสัตว์มาบริโภคในครัวเรือนเอง หรือนำไปใช้ทางการเกษตร เช่น นำมูลสัตว์ไปใช้เป็นปุ๋ยในไร่นา เป็นต้น ซึ่งช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในส่วนนี้กับครัวเรือนได้มาก อีกทั้งในการเลี้ยงสัตว์ของครัวเรือนนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายด้านอาหารสัตว์ เพราะสามารถใช้ผลผลิตทางการเกษตรของตนเองนำมาเป็นอาหารเลี้ยงสัตว์ หรือปล่อยเลี้ยงแบบธรรมชาติได้อีกด้วย

ตารางที่ 6.10 สัดส่วนครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมดที่เลี้ยงสัตว์จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การเลี้ยงสัตว์ (ครัวเรือน)				
ครัวเรือนเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์	236	79.73	74	89.16
ครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่เลี้ยงสัตว์	60	20.27	9	10.84
รวม	296	100.00	83	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 3.868**				

การใช้ประโยชน์จากผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติ

จากผลการวิเคราะห์การใช้ประโยชน์จากผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์จากผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 84.80 และเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 73.49 ส่วนครัวเรือนที่ไม่ใช้ประโยชน์จากผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 26.51 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 15.20 (ตารางที่ 6.11) จากผลการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยอาศัยค่าไคสแควร์ พบว่า การใช้ประโยชน์จากผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความเปราะบางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเกิดจากว่าครัวเรือนที่เปราะบางจำเป็นต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติมากกว่า

ตารางที่ 6.11 การใช้ประโยชน์จากผลผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติของครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การใช้ประโยชน์จากผลผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติ				
ครัวเรือนเกษตรที่ใช้ประโยชน์	251	84.80	61	73.49
ครัวเรือนเกษตรที่ไม่ใช้ประโยชน์	45	15.20	22	26.51
รวม	296	100.00	83	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 5.691**				

6.2.3 ปัจจัยด้านการเงินของครัวเรือน

ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

จากผลการวิเคราะห์ด้านค่าใช้จ่ายของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารมากที่สุด โดยในครัวเรือนไม่เปราะบางมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 36,435.67 บาท/ครัวเรือน ซึ่งมีค่าสูงกว่าในครัวเรือนเปราะบางที่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 24,624.67 บาท/ครัวเรือน รองลงมาคือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสาร ที่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยระหว่างครัวเรือนเปราะบางและครัวเรือนไม่เปราะบางแตกต่างกันมากที่สุด โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 28,722.05 บาท/ครัวเรือน ซึ่งมีค่าสูงกว่าในครัวเรือนเปราะบางที่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 15,080.64 บาท/ครัวเรือน นอกจากนี้ครัวเรือนยังมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสินค้าอุปโภค ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพและค่าใช้จ่ายเพื่อสังคม โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 16,481.29 12,140.78 1,905.48 และ 15,573.78 บาท/ครัวเรือน ตามลำดับ ซึ่งมีค่าสูงกว่าในครัวเรือนเปราะบางที่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 10,184.30 6,176.77 1,189.95 และ 9,597.64 บาท/ครัวเรือน ตามลำดับ และสำหรับค่าใช้จ่ายทั้งหมดในครัวเรือนไม่เปราะบางมีค่าเฉลี่ย 111,259.05 บาท/ครัวเรือน ซึ่งสูงกว่าในครัวเรือนเปราะบางที่มีค่าใช้จ่ายทั้งหมดเฉลี่ย 66,853.98 บาท/ครัวเรือน (ตารางที่ 6.12) จะเห็นได้ว่าค่าใช้จ่ายในด้านต่างๆ รวมทั้งค่าใช้จ่ายทั้งหมดของครัวเรือนไม่เปราะบางมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าครัวเรือนเปราะบาง โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสารที่เห็นได้ชัดเจนว่ามีส่วนช่วยให้ครัวเรือนพ้นจากความเปราะบางมากที่สุด อาจเป็นเพราะเป็นค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ หรือการทำธุรกิจซึ่งเป็นการลงทุนที่ได้รับผลตอบแทนกลับมา ไม่ใช่

เป็นค่าใช้จ่ายที่ใช้แล้วหมดไป อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ทางสถิติโดยอาศัยค่าสถิติ t ที่พบว่า ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสารจำแนกตามความเปราะบางมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอีกด้วย

ตารางที่ 6.12 ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย		t-test
	เปราะบาง	ไม่เปราะบาง	
รายการค่าใช้จ่าย (บาท/ครัวเรือน)			
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหาร	24,624.67	36,435.67	4.598***
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสินค้าอุปโภค	10,184.30	16,481.29	3.525***
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสาร	15,080.64	28,722.05	3.692***
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา	6,176.77	12,140.78	2.342**
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพ	1,189.95	1,905.48	1.765*
ค่าใช้จ่ายเพื่อสังคม	9,597.64	15,573.78	1.918*
ค่าใช้จ่ายทั้งหมดเฉลี่ย	66,853.98	111,259.05	5.507***

รายได้ของครัวเรือน

จากผลการวิเคราะห์ด้านรายได้ของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนมีรายได้จากการรับจ้างนอกภาคเกษตรมากที่สุด โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีรายได้เฉลี่ย 49,973.73 บาท/ครัวเรือน ซึ่งมีค่าสูงกว่าครัวเรือนเปราะบางที่มีรายได้เฉลี่ย 20,939.90 บาท/ครัวเรือน รองลงมาคือ ครัวเรือนที่มีรายได้จากธุรกิจส่วนตัว โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีรายได้เฉลี่ย 47,241.81 บาท/ครัวเรือน ซึ่งมีค่าสูงกว่าครัวเรือนเปราะบางที่มีรายได้เฉลี่ย 15,594.97 บาท/ครัวเรือน และรายได้จากเงินที่ได้รับจากลูกหลาน โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีรายได้เฉลี่ย 29,279.52 บาท/ครัวเรือน ซึ่งสูงกว่าครัวเรือนเปราะบางที่มีรายได้เฉลี่ย 19,820.61 บาท/ครัวเรือน อีกทั้งรายได้ที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งคือ รายได้จากการเกษตร ที่มีรายได้เฉลี่ยระหว่างครัวเรือนเปราะบางและครัวเรือนไม่เปราะบางแตกต่างกันมากที่สุด โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีรายได้เฉลี่ย 49,730.55 บาท/ครัวเรือน ซึ่งมีค่าสูงกว่าครัวเรือนเปราะบางที่มีรายได้เฉลี่ยเพียง 10,671.84 บาท/ครัวเรือน นอกจากนี้ครัวเรือนที่มีรายได้จากเงินช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเงินประกัน และดอกเบี้ยจากการให้กู้และเงินฝาก ยังมีรายได้เฉลี่ย

ในครัวเรือนไม่เปราะบางสูงกว่าครัวเรือนเปราะบางด้วยเช่นกัน โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีรายได้เฉลี่ย 9,474.49 และ 945.76 บาท/ครัวเรือน ตามลำดับ และในครัวเรือนเปราะบาง มีรายได้เฉลี่ย 9,118.73 และ 343.57 บาท/ครัวเรือน ตามลำดับ แต่สำหรับครัวเรือนที่มีรายได้จากการเก็บหาทรัพยากรธรรมชาติ และเงินที่ได้รับจากเพื่อนหรือญาตินั้น มีรายได้เฉลี่ยในครัวเรือนไม่เปราะบางน้อยกว่าครัวเรือนเปราะบาง โดยในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีรายได้เฉลี่ย 3,764.82 และ 5,275.78 บาท/ครัวเรือน ตามลำดับ และในครัวเรือนเปราะบาง มีรายได้เฉลี่ย 5,086.79 และ 7,309.20 บาท/ครัวเรือน ตามลำดับ และสำหรับรายได้ทั้งหมดนั้น ในครัวเรือนไม่เปราะบาง มีรายได้ทั้งหมดเฉลี่ย 195,686.47 บาท/ครัวเรือน ซึ่งมากกว่าครัวเรือนเปราะบางที่มีรายได้ทั้งหมดเฉลี่ยเพียง 88,885.61 บาท/ครัวเรือน (ตารางที่ 6.13)

เมื่อพิจารณาจากแหล่งที่มาของรายได้นั้นจะพบว่า โดยส่วนใหญ่ครัวเรือนที่ไม่เปราะบางจะมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าครัวเรือนเปราะบาง เห็นได้ชัดเจนในภาพรวมรายได้ทั้งหมด และรายได้ที่มาจากกิจกรรม ที่ช่วยให้ครัวเรือนพ้นจากความเปราะบางมากที่สุด เนื่องจากเป็นอาชีพที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ในจังหวัดนครพนม อีกทั้งยังเป็นอาชีพหลักที่ครัวเรือนมีความถนัดและทำสืบทอดต่อกันมาจาก บรรพบุรุษ จึงมักจะประสบความสำเร็จและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการทำการเกษตรได้ดีกว่าการประกอบอาชีพอื่นๆ รายได้ที่ได้รับจึงมีจำนวนมาก แต่ทั้งนี้รายได้จากการทำธุรกิจส่วนตัว และรับจ้างนอกภาคเกษตรก็มีความสำคัญไม่น้อยกว่ากัน และมีส่วนช่วยให้ครัวเรือนพ้นจากความเปราะบางได้มาก อาจเป็นเพราะสามารถสร้างรายได้อย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปีและเป็นอาชีพที่ไม่ต้องพึ่งพิงดิน ฟ้า อากาศ และปัจจัยทางการตลาด มากเท่ากับการทำการเกษตร ดังนั้นครัวเรือนจึงควรประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว เช่น งานหัตถกรรม สานกระติบ ร้านขายของชำ เป็นต้น และรับจ้างนอกภาคเกษตรควบคู่ไปกับการทำการเกษตรด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ทางสถิติโดยอาศัยค่าสถิติ t ที่พบว่า รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน รายได้จากการเกษตร ธุรกิจส่วนตัวและรับจ้างนอกภาคเกษตร จำแนกตามความเปราะบางมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 6.13 สภาพทางด้านรายได้ของครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	รายได้เฉลี่ย		ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย
	เปราะบาง	ไม่เปราะบาง	
แหล่งที่มาของรายได้ (บาท/ครัวเรือน)			
การเกษตร	10,671.84	49,730.55	1.874*
การเก็บหาทรัพยากรธรรมชาติ	5,086.79	3,764.82	-0.998 ^{ns}
รับจ้างนอกภาคเกษตร	20,939.90	49,973.73	2.803***
ธุรกิจส่วนตัว	15,594.97	47,241.81	2.525**
เงินที่ได้รับจากลูกหลาน	19,820.61	29,279.52	1.549 ^{ns}
เงินที่ได้รับจากเพื่อนหรือญาติ	7,309.20	5,275.78	-0.839 ^{ns}
เงินช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเงินประกัน	9,118.73	9,474.49	0.185 ^{ns}
ดอกเบี้ยจากการให้กู้และเงินฝาก	343.57	945.76	1.154 ^{ns}
รายได้ทั้งหมดเฉลี่ย	88,885.61	195,686.47	3.959***

การออมเงินของครัวเรือน

จากผลการวิเคราะห์การออมเงินของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ที่มีการออมเงิน จะช่วยให้ครัวเรือนเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง โดยมีจำนวนร้อยละ 93.98 เนื่องจากครัวเรือนที่มีเงินออมนั้น แสดงถึงสภาพการเงินภายในครอบครัวที่ดี ไม่จำเป็นต้องกู้ยืม และยังเป็นทุนสำรองในอนาคตได้ ส่วนครัวเรือนที่มีการออมเงินที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 87.50 สำหรับครัวเรือนที่ไม่ออมเงิน ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 12.50 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 6.02 ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยอาศัยค่าไคสแควร์ ที่พบว่า การออมเงินของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความเปราะบาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 6.14)

ตารางที่ 6.14 การออมเงินของครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การออมเงิน (ครัวเรือน)				
ออม	259	87.50	78	93.98
ไม่ออม	37	12.50	5	6.02
รวม	296	100.00	83	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 2.759*				

การกู้ยืมเงินของครัวเรือน

จากผลการวิเคราะห์การกู้ยืมเงินของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนมีการกู้ยืมเงินเป็นจำนวนมาก โดยครัวเรือนที่มีการกู้ยืมเงิน ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 81.93 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 70.95 สำหรับครัวเรือนที่ไม่กู้ยืมเงิน ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 29.05 และส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 18.07 (ตารางที่ 6.15) และจากผลการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยอาศัยค่าไคสแควร์ พบว่า การกู้ยืมเงินของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความเปราะบางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเป็นไปได้ว่า การกู้ยืมเงินและความสามารถในการเข้าถึงแหล่งกู้เงินสามารถลดความเปราะบางสู่ความยากจนของครัวเรือนได้

ตารางที่ 6.15 การกู้ยืมเงินของครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การกู้ยืม (ครัวเรือน)				
กู้	210	70.95	68	81.93
ไม่กู้	86	29.05	15	18.07
รวม	296	100.00	83	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 3.999**				

แหล่งเงินกู้ของครัวเรือน

จากผลการวิเคราะห์แหล่งเงินกู้ของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า แหล่งเงินกู้ส่วนใหญ่ที่ทำให้ครัวเรือนเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง คือ ธนาคารของรัฐ ธ.ก.ส. และผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต/ร้านค้า/โรงรับจำนำ โดยมีจำนวนร้อยละ 2.52 36.97 และ 7.56 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 1.79 24.81 และ 4.35 ตามลำดับ ซึ่งมีค่าความแตกต่างของค่าร้อยละระหว่างครัวเรือนเปราะบางและครัวเรือนไม่เปราะบางมากที่สุด ในครัวเรือนที่กู้ยืมจาก ธ.ก.ส. สำหรับครัวเรือนที่กู้เงินจากแหล่งอื่นๆ นอกจากนี้ โดยส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบาง โดยรวมแล้วมีค่าร้อยละ 69.05 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง มีค่าร้อยละรวม 52.94 (ตารางที่ 6.16) จะเห็นได้ว่าการกู้เงินของครัวเรือนจากแหล่งกู้ที่ดีของภาครัฐ แหล่งเงินกู้มีความน่าเชื่อถือหรือเป็นแหล่งเงินกู้โดยตรงสำหรับเกษตรกร เช่น ธ.ก.ส. เป็นต้น จะทำให้ครัวเรือนได้รับดอกเบี้ยที่ไม่สูงมากจนเกินไป จนเป็นสาเหตุให้เป็นหนี้สินเรื้อรังไม่สามารถชำระคืนได้หมด ครัวเรือนจะมีความสามารถในการชำระหนี้ในอนาคตได้ และเป็นครัวเรือนที่ไม่มีความเสี่ยงที่จะเป็นครัวเรือนเปราะบางในอนาคตต่อไป

ตารางที่ 6.16 แหล่งเงินกู้ของครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งเงินกู้ (ครัวเรือน)				
ธนาคารของรัฐ	7	1.79	3	2.52
ธนาคารพาณิชย์	8	2.05	2	1.68
ธ.ก.ส.	97	24.81	44	36.97
สหกรณ์/ กลุ่มเกษตรกร	20	5.12	4	3.36
กองทุนหมู่บ้าน	151	38.62	41	34.45
กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน (กขคจ.)	31	7.93	7	5.88
กองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา	13	3.32	0	0.00
ญาติ/ เพื่อน	20	5.12	4	3.36
ผู้ปล่อยกู้/ นายทุน	27	6.91	5	4.20
ผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต/ร้านค้า/โรงรับจำนำ	17	4.35	9	7.56
รวม	391	100.00	119	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 14.190 ^{ns}				

หมายเหตุ: ครัวเรือนสามารถตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมของครัวเรือน

จากผลการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนที่กู้ยืมเงินเพื่อลงทุนทั้งทางธุรกิจ ลงทุนทางการเกษตร ซื้อสินค้าคงทน และใช้จ่ายในพิธีต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 17.80 36.44 6.78 และ ตามลำดับ ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 7.89 33.08 4.83 และ 2.54 ตามลำดับ ซึ่งมีค่าความแตกต่างของค่าร้อยละระหว่างครัวเรือนเปราะบางและครัวเรือนไม่เปราะบางมากที่สุด ในครัวเรือนที่กู้ยืมเพื่อลงทุนทางธุรกิจ สำหรับครัวเรือนที่กู้ยืมเงินเพื่อชำระหนี้ก้อนอื่น ซื้อบ้านหรือที่ดิน/ก่อสร้างบ้าน ซื้อสินค้าอุปโภค-บริโภค การศึกษา และให้บุคคลอื่นกู้ต่อ ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 6.62 6.62 24.43 8.91 และ 3.56 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 5.08 1.69 22.03 5.08 และ 0.85 ตามลำดับ และครัวเรือนที่กู้เงินเพื่อนำไปใช้รักษาพยาบาลนั้น เป็นครัวเรือนเปราะบางทั้งหมด ร้อยละ 1.53 (ตารางที่ 6.17)

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ชัดเจนว่า การกู้เงินเพื่อนำไปลงทุนนั้น เป็นการใช้จ่ายเงินกู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะสามารถสร้างรายได้ให้เพิ่มมากขึ้นจากเงินที่กู้ยืมมา นอกจากนี้การใช้จ่ายเงินกู้เพื่อซื้อสินค้าคงทนอาจเป็นการสะสมทรัพย์สินให้กับครัวเรือนเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย ดังนั้นการกู้เงินเพื่อวัตถุประสงค์เหล่านี้จึงทำให้ครัวเรือนมีสถานะทางการเงินที่ดีขึ้น ช่วยให้หลุดพ้นจากความเปราะบาง ได้ดีกว่าการกู้เงินเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ ที่ส่วนใหญ่เป็นการนำเงินกู้ไปใช้จ่ายให้หมดไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยอาศัยสถิติค่าไคสแควร์ ที่พบว่า วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความเปราะบาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 6.17 วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมของครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน
จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม (ครัวเรือน)				
ลงทุนทางธุรกิจ	31	7.89	21	17.80
ลงทุนทางการเกษตร	130	33.08	43	36.44
ชำระหนี้ก้อนอื่น	26	6.62	6	5.08
ซื้อบ้าน หรือที่ดิน/ก่อสร้างบ้าน	26	6.62	2	1.69
ซื้อสินค้าคงทน เช่น ตู้เย็น เครื่องซักผ้า	19	4.83	8	6.78
ซื้อสินค้าอุปโภค-บริโภค	96	24.43	26	22.03

ตารางที่ 6.17 (ต่อ)

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพื่อใช้รักษาพยาบาล	6	1.53	0	0.00
เพื่อใช้จ่ายในงานพิธีต่างๆ	10	2.54	5	4.24
เพื่อการศึกษา	35	8.91	6	5.08
เพื่อให้บุคคลอื่นกู้ต่อ	14	3.56	1	0.85
รวม	393	100.00	118	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 20.894**				

หมายเหตุ: ครัวเรือนสามารถตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

6.2.4 ปัจจัยด้านช็อกและความเสี่ยงที่ครัวเรือนเผชิญ

เหตุการณ์ช็อกที่ครัวเรือนเผชิญ

จากผลการวิเคราะห์เหตุการณ์ช็อกที่ครัวเรือนเผชิญในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนที่เคยเผชิญเหตุการณ์ช็อก ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 89.16 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 83.45 ส่วนครัวเรือนที่ไม่เคยเผชิญเหตุการณ์ช็อกนั้น ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 16.55 และส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 10.84 อีกทั้งผลการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยอาศัยค่าไคสแควร์ ยังพบว่า การเผชิญเหตุการณ์ช็อกในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความเปราะบาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 6.18) ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ครัวเรือนที่เคยเผชิญเหตุการณ์ช็อกในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนที่ไม่เปราะบางนั้น อาจเป็นไปได้ว่าครัวเรือนเหล่านี้จะต้องหมั่นเรียนรู้และฝึกฝนตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาที่ต้องเผชิญอยู่เสมอ มีการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพรูปแบบใหม่ๆ ซึ่งทำให้ครัวเรือนมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมากกว่าครัวเรือนที่ไม่เคยเผชิญเหตุการณ์ช็อกที่มักจะดำรงชีวิตในแบบเดิมๆ ไม่มีการพัฒนาเพิ่มมากขึ้น

ตารางที่ 6.18 การเผชิญเหตุการณ์ช็อกในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาของครัวเรือนชนบทจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เหตุการณ์ช็อก (ครัวเรือน)				
เคยเผชิญเหตุการณ์ช็อก	76	25.68	14.00	16.87
ไม่เคยเผชิญเหตุการณ์ช็อก	220	74.32	69.00	83.13
รวม	296	100.00	83.00	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 2.777*				

ประเภทของเหตุการณ์ช็อกที่ครัวเรือนเผชิญ

จากผลการวิเคราะห์ประเภทของเหตุการณ์ช็อกที่ครัวเรือนเผชิญในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่าเหตุการณ์ช็อกที่ครัวเรือนเผชิญมากที่สุดคือ ภัยแล้ง ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 19.09 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 16.28 รองลงมาคือ ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 14.01 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 13.02 และเหตุการณ์การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือน ที่ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 12.56 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 10.68 สำหรับเหตุการณ์ช็อกที่ครัวเรือนเผชิญอื่นๆ นั้นพบเพียงเล็กน้อย (ตารางที่ 6.19) จะเห็นได้ชัดเจนว่าเหตุการณ์ช็อกด้านภัยแล้ง และราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตทางการเกษตรนั้น จะเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ครัวเรือนเปราะบางมากที่สุด เนื่องจากการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของครัวเรือนในจังหวัดนครพนม ซึ่งเหตุการณ์ช็อกเหล่านี้เป็นตัวการสำคัญที่อุปสรรคในการผลิต ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง และส่งผลให้รายได้ลดลงตามไปด้วย นอกจากนี้เหตุการณ์ภัยแล้งและราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้นนั้นเป็นเหตุการณ์ที่เกษตรกรไม่สามารถควบคุมได้ เกษตรกรบางรายอาจจะเตรียมตัวรับมือกับปัญหาไม่ทันจึงทำให้สูญเสียเงินและรายได้ลดลงอย่างมาก แต่สำหรับครัวเรือนที่ประสบกับเหตุการณ์การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนจะมีลักษณะตรงข้ามกันคือ ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง อาจเป็นเพราะในปัจจุบันเกษตรกรมีสิทธิได้รับการรักษาฟรีจากหน่วยงานรัฐบาล ทำให้ไม่จำเป็นต้องสูญเสียเงินไปกับส่วนนี้มาก

ตารางที่ 6.19 ประเภทของเหตุการณ์ช็อกที่ครัวเรือนเผชิญจำแนกตามความประอบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	ประอบาง		ไม่ประอบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ประเภทของเหตุการณ์ช็อกที่ครัวเรือนเผชิญ				
ด้านภูมิศาสตร์				
น้ำท่วม	43	7.53	18	8.37
ภัยแล้ง	109	19.09	35	16.28
ฝนตกหนักผิดปกติ	8	1.40	5	2.33
ด้านสังคมและวัฒนธรรม				
การจ่ายเงินเพื่องานพิธีต่างๆ ในครัวเรือน	30	5.25	10	4.65
ฟ้องร้องทางกฎหมาย/มีปัญหาขัดแย้งกับผู้อื่น	8	1.40	2	0.93
ถูกโกง	8	1.40	1	0.47
ญาติ/เพื่อนหยุดส่งเงินให้	6	1.05	3	1.40
ด้านเศรษฐกิจ				
บ้านได้รับความเสียหาย/ บ้านพัง	11	1.93	1	0.47
ตกงาน/ธุรกิจไม่สามารถดำเนินการต่อได้	14	2.45	5	2.33
ดอกเบี้ยเงินกู้เพิ่มมากขึ้น	10	1.75	3	1.40
ด้านการเกษตร				
การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช	44	7.71	17	7.91
ความเสียหายจากการเก็บรักษาผลผลิต (โรค แมลง หนู)	15	2.63	6	2.79
ราคาผลผลิตตกต่ำอย่างมาก	24	4.20	17	7.91
ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้น	80	14.01	28	13.02
การระบาดของโรคสัตว์	22	3.85	5	2.33
ด้านสุขภาพ				
การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือน	61	10.68	27	12.56
การเสียชีวิตของสมาชิกในครัวเรือน	9	1.58	1	0.47
การย้ายออกของสมาชิกในครัวเรือน	10	1.75	3	1.40
อุบัติเหตุ	20	3.50	9	4.19
อื่นๆ	39	6.83	19	8.84
รวม	571	100.00	215	100.00

ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 14.157^{ns}

หมายเหตุ: ครัวเรือนสามารถครัวเรือนสามารถตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ และอื่นๆ ได้แก่ มีผู้เข้าร่วมอยู่ อาศัยใน

ครัวเรือน ขโมย การเปลี่ยนแปลงข้อกำหนด/กฎเกณฑ์ของตลาด ภูเงินจำนวนมาก ส่งลูกเรียน พายุ และหิมะ/ ลูกเห็บตก

การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากเหตุการณ์ช็อก

จากผลการวิเคราะห์วิธีหลักในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากเหตุการณ์ช็อกของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า เมื่อเกิดปัญหาจากเหตุการณ์ช็อกต่างๆ ครัวเรือนเลือกวิธีที่จะไม่ได้แก้ไขปัญหาใดๆ เลยมากที่สุด ซึ่งทำให้กลายเป็นครัวเรือนเปราะบางถึง ร้อยละ 44.91 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 38.89 นอกจากนี้ครัวเรือนที่เลือกวิธีแก้ไขปัญหาโดยทำอาชีพเสริม เพาะปลูกพืชทดแทน ลดการใช้ปัจจัยการผลิต และได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ส่วนใหญ่ยังเป็นครัวเรือนเปราะบางด้วยเช่นกัน โดยมีค่าร้อยละ 6.84 0.88 1.58 และ 6.84 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 3.70 0.46 0.93 และ 4.63 ตามลำดับ ส่วนครัวเรือนที่เลือกวิธีแก้ไขปัญหาโดยการขายทรัพย์สิน ใช้เงินออมหรือเงินจากประกัน กู้ยืม และอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 5.09 27.78 13.89 และ 4.63 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 3.16 20.70 11.93 และ 3.16 ตามลำดับ โดยเฉพาะครัวเรือนที่แก้ไขปัญหาโดยใช้เงินออมหรือเงินจากประกันนั้นยังมีค่าความแตกต่างของค่าร้อยละระหว่างครัวเรือนเปราะบางและครัวเรือนไม่เปราะบางมากที่สุดอีกด้วย (ตารางที่ 6.20) การที่ครัวเรือนเลือกวิธีที่จะไม่ได้แก้ไขปัญหาใดๆ เลยนั้น อาจทำให้ครัวเรือนได้รับความสูญเสียในทรัพย์สิน รายได้ และอื่นๆ มากที่สุด เพราะหากครัวเรือนเลือกแก้ไขปัญหาด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งก็ตามแล้ว ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งหมดแต่ก็สามารถช่วยบรรเทาหรือชะลอปัญหาเหล่านั้นไม่ให้ลุกลามมากขึ้น ลดการสูญเสียมากกว่าไม่ได้ทำอะไรเลย ดังนั้นจึงทำให้ครัวเรือนเหล่านี้เป็นครัวเรือนที่เปราะบาง ส่วนการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการขายทรัพย์สิน ใช้เงินออมหรือเงินจากประกัน และกู้ยืมนั้นจะเห็นได้ว่าจะทำให้ครัวเรือนพ้นจากความเปราะบางเพราะเป็นวิธีที่ได้เงินมาใช้จ่ายในการแก้ไขปัญหาที่รวดเร็ว แต่ทั้งนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาทางการเงินหรือภาระหนี้สินในระยะยาวได้

ตารางที่ 6.20 วิธีหลักในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากเหตุการณ์ช็อกจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วิธีหลักในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากเหตุการณ์ช็อก				
ทำอาชีพเสริม	39	6.84	8	3.70
การเพาะปลูกพืชทดแทน	5	0.88	1	0.46
ลดการใช้ปัจจัยการผลิต	9	1.58	2	0.93
ขายทรัพย์สิน	18	3.16	11	5.09
ใช้เงินออมหรือเงินจากประกัน	118	20.70	60	27.78
กู้ยืม	68	11.93	30	13.89
ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น	39	6.84	10	4.63
ไม่ได้ทำอะไรเลย	256	44.91	84	38.89
อื่นๆ	18	3.16	10	4.63
รวม	570	100.00	216	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 12.440 ^{ns}				

หมายเหตุ: ครัวเรือนสามารถตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ และอื่นๆ ได้แก่ การเพาะปลูกพืชให้มีความหลากหลาย ให้ลูก/เด็กฯ ออกจากโรงเรียน ย้ายไปอาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง/เพื่อน ย้ายถิ่นฐานเพื่อไปแต่งงาน หนีความวุ่นวาย ฆ่าตัวตาย

ความเสี่ยง

จากผลการวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในช่วง 5 ปีข้างหน้าของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนคิดว่าเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นมากที่สุดคือ การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 13.81 ที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 12.09 รองลงมาคือเหตุการณ์ภัยแล้ง โดยส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 11.89 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 11.81 ซึ่งมีค่าร้อยละที่ไม่แตกต่างกันมาก แต่สำหรับครัวเรือนที่คิดว่าราคาผลผลิตจะตกต่ำอย่างมากในช่วง 5 ปีข้างหน้านั้นทำให้เป็นครัวเรือนที่ไม่เปราะบางถึง ร้อยละ 7.99 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 6.30 ซึ่งมีค่าร้อยละที่แตกต่างกันมาก แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนที่คิดว่าราคาผลผลิตจะตกต่ำในอนาคตนี้ อาจจะมีการเตรียมรับมือกับปัญหาโดยการปรับเปลี่ยนวิธีการประกอบอาชีพ หรือมีการทำการเกษตรแนวใหม่ เช่น ปลูกพืชผสมผสานกัน

หลายชนิด เป็นต้น เพื่อป้องกันความเสี่ยงด้านราคา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้มีการพัฒนาทางด้านการเกษตรส่งผลให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น และลดความเสี่ยงในการขาดทุนอยู่เสมอ จึงทำให้ครัวเรือนเหล่านี้เป็นครัวเรือนที่ไม่เปราะบาง ในส่วนของเหตุการณ์ที่ครัวเรือนคาดว่าจะเกิดขึ้นในช่วง 5 ปีข้างหน้าอื่นๆ นั้นมีเพียงเล็กน้อย (ตาราง 6.21)

ตารางที่ 6.21 ความเสี่ยงของเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในช่วง 5 ปีข้างหน้าของครัวเรือนจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เหตุการณ์ต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในช่วง 5 ปีข้างหน้า				
ด้านภูมิศาสตร์				
น้ำท่วม	99	6.00	24	4.92
ภัยแล้ง	195	11.81	58	11.89
ฝนตกหนักผิดปกติ	94	5.69	30	6.15
ด้านสังคมและวัฒนธรรม				
การจ่ายเงินเพื่องานพิธีต่างๆ ในครัวเรือน	117	7.09	34	6.97
มีปัญหาขัดแย้งกับผู้อื่น	7	0.42	3	0.61
ฟ้องร้องทางกฎหมาย	6	0.36	2	0.41
ถูกโกง	22	1.33	5	1.02
ญาติ/เพื่อนหยุดส่งเงินให้	37	2.24	15	3.07
ด้านเศรษฐกิจ				
บ้านได้รับความเสียหาย/ บ้านพัง	62	3.76	8	1.64
ตกงาน	35	2.12	15	3.07
ธุรกิจไม่สามารถดำเนินการต่อได้	9	0.55	1	0.20
ดอกเบี้ยเงินกู้เพิ่มมากขึ้น	45	2.73	11	2.25
ด้านการเกษตร				
การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช	124	7.51	41	8.40
ความเสียหายจากการเก็บรักษาผลผลิต (โรค แมลง หนู)	80	4.85	24	4.92
ราคาผลผลิตตกต่ำอย่างมาก	104	6.30	39	7.99
ราคาปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้น	160	9.69	53	10.86
การระบาดของโรคสัตว์	60	3.63	20	4.10
ด้านสุขภาพ				
การเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือน	228	13.81	59	12.09
การย้ายออกของสมาชิกในครัวเรือน	68	4.12	17	3.48
อุบัติเหตุ	99	6.00	29	5.94
รวม	1,651	100.00	488	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 14.403 ^{ns}				

หมายเหตุ: ครัวเรือนสามารถตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

6.2.5 ปัจจัยด้านความช่วยเหลือที่ครัวเรือนได้รับ

จากผลการวิเคราะห์สภาพทางด้านเงินช่วยเหลือของครัวเรือนตัวอย่างในจังหวัดนครพนม จำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน พบว่า ครัวเรือนได้รับเงินช่วยเหลือจากโครงการอื่นๆ ของรัฐบาล เช่น การประกันราคาข้าว โครงการค่าน้ำ-ค่าไฟฟ้า เป็นต้น มากที่สุด โดยส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 48.67 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ร้อยละ 43.53 รองลงมาคือ เงินช่วยเหลือทุนการศึกษา ค่าเล่าเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนไม่เปราะบาง ถึง ร้อยละ 30.58 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 19.47 อีกทั้งครัวเรือนที่ได้รับเงินช่วยเหลือด้านศึกษานี้มีค่าความแตกต่างของค่าร้อยละระหว่างครัวเรือนเปราะบางและครัวเรือนไม่เปราะบางมากที่สุดอีกด้วย และโครงการที่ให้เงินช่วยเหลือที่สำคัญอีกโครงการหนึ่งคือ เงินช่วยเหลือสำหรับผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนเปราะบาง ร้อยละ 12.39 ส่วนที่เหลือเป็นครัวเรือนไม่เปราะบางร้อยละ 10.79 (ตารางที่ 6.22) เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า เงินช่วยเหลือทางการศึกษาเป็นส่วนสำคัญที่สุดที่ช่วยให้ครัวเรือนพ้นจากความเปราะบางเนื่องจาก การศึกษาช่วยให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านต่างๆ มากขึ้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ ช่วยเพิ่มพูนรายได้ และชีวิตความเป็นอยู่ในครัวเรือนของตนให้ดีขึ้น อีกทั้งจากผลการวิเคราะห์ในข้างต้นได้พบว่า ส่วนใหญ่แล้วในแต่ละครัวเรือนจะมีสมาชิกวัยเด็กอยู่จำนวนมาก หากรัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือเรื่องทุนการศึกษาด้วยแล้ว ครัวเรือนจะสามารถแบ่งเบาภาระส่วนนี้ไปได้มากและสามารถนำเงินไปใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์กับครัวเรือนในด้านอื่นๆ ได้เพิ่มเติมอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยอาศัยค่าไคสแควร์ ที่พบว่า สภาพทางด้านเงินช่วยเหลือของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความเปราะบาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 6.22 ความช่วยเหลือที่ครัวเรือนชนบทได้รับจำแนกตามความเปราะบางสู่ความยากจน
จังหวัดนครพนม ปี 2552/53

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รายการความช่วยเหลือที่ครัวเรือนได้รับ				
ความเสียหายจากภัยธรรมชาติ	50	4.92	10	3.60
แก้ไขปัญหาความยากจน	40	3.93	13	4.68
เงินช่วยเหลือเพื่อความอยู่รอด	23	2.26	5	1.80
ทุนการศึกษา ค่าเล่าเรียน	198	19.47	85	30.58
เงินช่วยเหลือสำหรับผู้สูงอายุ	126	12.39	30	10.79
โครงการอื่นๆ ของรัฐบาล	495	48.67	121	43.53

ตารางที่ 6.22 (ต่อ)

รายการ	เปราะบาง		ไม่เปราะบาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
โครงการอื่นเพื่อชุมชน	68	6.69	9	3.24
เงินช่วยเหลือทางสังคมอื่นๆ	4	0.39	3	1.08
เงินช่วยเหลือเพื่อความมั่นคงทางสังคมอื่นๆ	8	0.79	0	0.00
เงินช่วยเหลืออื่นๆ	5	0.49	2	0.72
รวม	1,017	100.00	278	100.00
ค่าไคสแควร์ (χ^2) = 23.997***				

หมายเหตุ: ครัวเรือนสามารถตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

โครงการอื่นๆของรัฐบาล ได้แก่ การประกันราคาข้าว โครงการค่าน้ำ-ค่าไฟฟรี โครงการแจกผ้าห่ม หน้าหนาว โครงการแจกคั่นกล้ายางพารา เป็นต้น และเงินช่วยเหลืออื่นๆ ได้แก่ เบี้ยเลี้ยงข้าราชการและลูกจ้างประจำ โครงการที่ได้รับเงินสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ คั่นกล้ออาชีพ และ เบี้ยยังชีพคนพิการ เป็นต้น

6.3 สรุปปัจจัยที่มีผลต่อความเปราะบางสู่ความยากจน

ผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ พบว่า ปัจจัยที่มีผลลดความเปราะบางสู่ความยากจนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ขนาดครัวเรือน จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน พื้นที่ทางการเกษตรของครัวเรือน รายได้จากนอกภาคการเกษตรของครัวเรือน และการเข้าถึงแหล่งเงินกู้ยืมของครัวเรือน ในขณะที่ปัจจัยด้านรายได้จากภาคการเกษตรของครัวเรือน และเงินที่ได้รับจากลูกหลานของครัวเรือน มีทิศทางสามารถลดความเปราะบางสู่ความยากจนได้เช่นกันแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับปัจจัยที่ส่งผลในการเพิ่มความเปราะบางสู่ความยากจน ได้แก่ ความเสี่ยงด้านสังคมของครัวเรือน ความเสี่ยงด้านการเกษตรของครัวเรือน และอายุของหัวหน้าครัวเรือน เป็นต้น เมื่อพิจารณาปัจจัยเชิงนโยบายและแนวทางการลดความความเสี่ยงสู่ความยากจน พบว่า มีทิศทางลดความเปราะบางสู่ความยากจนได้ แต่ในการวิเคราะห์เบื้องต้นนี้ยังไม่พบนัยสำคัญทางสถิติ ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ การได้รับเงินช่วยเหลือเพื่อความอยู่รอดหรือเงินสำรองเลี้ยงชีพ การได้รับเงินช่วยเหลือทางสังคม การได้รับบริจาคผ้าห่ม การได้รับเงินช่วยเหลือจากโครงการประกันรายได้ และปัจจัยกลไกการจัดการซ็อกของครัวเรือน ซึ่งเป็นปัจจัยที่พิจารณาอิทธิพลปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลไกการจัดการซ็อกกับการเผชิญซ็อกของครัวเรือน คือ ถ้าครัวเรือนเผชิญกับซ็อกและมีกลไกการจัดการซ็อกทำให้ครัวเรือนสามารถขจัดซ็อกให้หมดไปได้ สำหรับผลการวิเคราะห์ทางสถิติโดยอาศัยตารางไขว้และการทดสอบความแตกต่างของปัจจัยต่างๆของครัวเรือน 2 กลุ่ม จำแนกตาม

ความเปราะบางสู่ความยากจนให้ผลการวิเคราะห์สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติทั้งหมด และสามารถขยายภาพคุณลักษณะของครัวเรือนที่เปราะบางและไม่เปราะบางสู่ความยากจนได้ดียิ่งขึ้น ผลการศึกษาในส่วนนี้ที่น่าสนใจ พบว่า ครัวเรือนที่ไม่เปราะบางสู่ความยากจนได้รับความช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาและค่าเล่าเรียนมากกว่าครัวเรือนที่เปราะบางสู่ความยากจนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ